

ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2018-3-61-11>
УДК 351.82:364.1

Кудлаєнко С.В.

кандидат економічних наук,
здобувач наукового ступеня
доктора економічних наук,
Хмельницький національний університет

ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ У ТРАНСФОРМАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Активне утвердження євроінтеграційного курсу України, яке спостерігається на протязі кількох останніх років, вимагає першочергового вирішення проблеми наявності значних дисбалансів у рівнях соціально-економічного розвитку країн ЄС та нашої держави. Отже, особливої актуальності нині набуває питання формування ефективної системи важелів управління соціально-економічним розвитком країни, що неможливо без встановлення чіткого переліку його детермінант. З огляду на це, у статті проведено дослідження наявних підходів до оцінювання соціально-економічного розвитку країн та територій. Розглянуті провідні міжнародні методики і показники оцінки рівня соціального розвитку. На основі отриманих результатів сформовано й охарактеризовано основні детермінанти розвитку соціальної сфери держави в умовах трансформаційних зрушень.

Ключові слова: соціальна сфера, соціально-економічний розвиток, детермінанти.

Активное утверждение евроинтеграционного курса Украины, наблюдающееся на протяжении нескольких последних лет, требует первоочередного решения проблемы наличия значительных дисбалансов в уровнях социально-экономического развития стран ЕС и нашего государства. Таким образом, особую актуальность сегодня приобретают вопросы формирования эффективной системы рычагов управления социально-экономическим развитием страны, что невозможно без установления четкого перечня его детерминант. С учетом этого в статье проведено исследование существующих подходов к оцениванию социально-экономического развития стран и территорий. Рассмотрены ведущие международные методики и показатели оценки уровня социального развития. На основании полученных результатов сформированы и охарактеризованы основные детерминанты развития социальной сферы государства в условиях трансформационных сдвигов.

Ключевые слова: социальная сфера, социально-экономическое развитие, детерминанты.

Kudlaienko Sergiy. DETERMINANTS OF SOCIAL SPHERE DEVELOPMENT IN TRANSFORMATION ECONOMY

The European integration prospects approximation for Ukraine and the introduction of a visa-free regime with the European Union for domestic citizens exacerbates the issue of imbalances in the socio-economic development of our country and the EU. In view of this, the establishment of social sphere development determinants clear set is becoming a significant issue today, in order to create effective levers of its management. Establishment of a countries and territories socio-economic development indicators list is the subject of scientific research separate authors, as well as entire scientific institutes and organizations. At the same time, each country forms its own methods for assessing the social sphere development level. However, the current level of the economic environment globalization, in combination with transformational processes in the domestic economy, requires finding an approach to establishing countries and territories socio-economic development determinants,

which would allow not only to assess the status of a particular parameter, but also to determine the factors of the current situation and to facilitate increasing efficiency in social sphere management. So, the purpose of this study is to characterize existing approaches to assessing the states socio-economic development level and to establish determinants of the social sphere development at the stage of the economy transformational processes. The article studies existing approaches to the countries and territories socio-economic development assessment. Considered the leading international methods and indicators for the social development level assessing. On the basis of the obtained results, were formed and characterized the main state social sphere development determinants in the context of transformational changes. The application of the above-mentioned determinants system for the management of the domestic social sphere development will allow for the complexity of the approach to evaluation and taking into account the various factors influence on one or another problem and, as a consequence, increase the efficiency of the state social sphere management.

Key words: *social sphere, socio-economic development, determinants.*

Постановка проблеми. Наближення євроінтеграційних перспектив для України та запровадження безвізового режиму з Євросоюзом для вітчизняних громадян загострює питання дисбалансів соціально-економічного розвитку нашої держави та країн ЄС. З огляду на це, вагомим питанням сьогодення стає встановлення чіткого переліку детермінант розвитку соціальної сфери задля створення ефективних важелів управління нею.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Встановлення переліку показників соціально-економічного розвитку країн та територій є об'єктом наукових досліджень як окремих авторів, так і цілих наукових інститутів та організацій. При цьому кожна країна формує власні методики оцінювання рівня розвитку соціальної сфери. Проте сучасний рівень глобалізованості економічного середовища в сукупності з трансформаційними процесами у вітчизняній економіці вимагає пошуку підходу до встановлення детермінант соціально-економічного розвитку країни та територій, який би дозволяв не лише оцінювати стан того чи іншого параметру, але й визначати фактори наявної ситуації та сприяти підвищенню ефективності управління соціальною сферою.

Постановка завдання. Метою статті є характеристика наявних підходів до оцінювання рівня соціально-економічного розвитку держав та встановлення детермінант розвитку соціальної сфери на етапі трансформаційних процесів в економіці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для аналізу соціально-економічного

розвитку у світовій практиці використовується Система Національних Рахунків (СНР), що являє собою «універсальну економіко-статистичну мову» і має вигляд порівнянних у міжнародному плані даних щодо найважливіших показників світової економіки [1]. До основних показників СНР відносяться: абсолютний і відносний валовий продукт (валовий національний дохід); національний дохід і дохід на душу населення; галузева структура національної економіки; частка країни у світовому експорті; розмір експортної квоти; структура експорту і імпорту країни; рівень і якість життя населення.

В Організації Об'єднаних Націй (ООН) [2] наявна власна система оцінювання соціально-економічного розвитку територій, в якій виділяється група показників – сукупність параметрів розвитку людини. Складники вказаної групи показників такі:

- індекс розвитку людського потенціалу;
- індекс розвитку з урахуванням гендерного фактора;
- показник розширення можливостей жінок;
- індекс зубожіння населення промислово розвинених країн.

Індекс розвитку людського потенціалу агрегує такі показники, як загальна чисельність населення, очікувана тривалість життя, рівень освіченості дорослого населення, сукупна частка тих, хто навчається, реальний ВВП на душу населення.

Індекс розвитку з урахуванням гендерного фактора відображає кількість місць у парламенті, які зайняті жінками, кількість жінок

на адміністративних і керівних посадах, кількість жінок-спеціалістів і технічних працівників, ВВП на душу населення у жінок.

Показник розширення можливостей жінок відображає узагальнені економічні і соціальні фактори, що знаходяться нижче від порогових значень: відсоткова частка населення, котра, як очікується, не доживе до 60 років, відсоткова частка функціонально неосвіченого населення, відсоткова частка людей, які перебувають поза межею бідності, рівень «застійного» безробіття.

Індекс зубожіння населення промислово розвинених країн – це відсоток зубожіння населення (для порівняння з максимально допустимим для промислово розвинених країн).

Окрім інтегральних, перелік ООН включає близько 120 первинних показників, розподілених за такими групами: показники збільшення тривалості життя; охорона здоров'я; освіта; доступ до інформаційних потоків; економічні показники; макроекономічна структура; потоки ресурсів; використання ресурсів; демографічні тенденції; енергоспоживання; навколишнє середовище; продовольча безпека і харчування; гарантії зайнятості; політичне життя; злочинність; стрес; стать і освіта; стать і економічна активність; стать, робоче навантаження і розподіл часу; участь жінок у політичному житті.

Водночас принципова схема показників соціальної статистики ООН включає такі розділи, як: демографічна структура населення; соціальна структура суспільства; сім'я та побут; доходи та сімейні заощадження; рівень життя; охорона здоров'я; споживання продуктів харчування; житлові умови; освіта та культура; умови праці та зайнятість; умови життя сільського населення; соціальне забезпечення; утримання та виховання дітей, інвалідів, літніх та пенсіонерів; суспільні фонди.

Індекс соціального розвитку країн світу, запропонований М. Портером [3], проводить оцінку за допомогою показників трьох груп:

– базові людські потреби (харчування та базове медичне забезпечення, наявність води та дотримання санітарних норм, забезпеченість житлом, особиста безпека);

– основи благополуччя (доступність початкової освіти, доступ до інформації та зв'язку, здоров'я та оздоровлення, якість навколишнього середовища);

– можливості (забезпечення особистих прав, дотримання основних свобод, можливості вибору, толерантність та інклюзія, доступність вищої освіти).

У США до системи показників соціальної статистики [4], яка ведеться на загальнофедеральному рівні та на рівні штатів, входять показники охорони здоров'я, соціального забезпечення, освіти, зайнятості, особистих прибутків, побутових умов, вільного часу та розваг, демографічні характеристики населення.

У Росії найбільш повною і сучасною вважається система «Основні показники рівня життя населення в умовах ринкової економіки», розроблена Центром економічної кон'юнктури і прогнозування при Міністерстві економічного розвитку РФ. Вона складається з семи основних розділів: узагальнюючі показники; доходи населення; споживання і витрати населення; грошові заощадження населення; накопичене майно та житло; соціальна диференціація населення; малозабезпечені верстви населення [5, с. 69].

Водночас методологічними положеннями зі статистики [6] визначається набір вихідних показників і соціально-економічних індикаторів для оцінювання рівня життя населення, де основними є: дохід домашніх господарств, що є у їхньому розпорядженні; фактичне кінцеве споживання домогосподарств; витрати на кінцеве споживання домогосподарств; грошові доходи населення; грошові витрати і заощадження населення; середньодушові грошові доходи; реальні грошові доходи, що є у розпорядженні населення; середньомісячна нарахована заробітна плата; середній розмір призначеної місячної пенсії; купівельна спроможність грошових доходів населення; розподіл населення за рівнем середньодушових грошових доходів; розподіл загального обсягу грошових доходів за різними групами населення; коефіцієнти диференціації доходів населення; коефіцієнт концентрації

доходів (індекс Джіні); величина прожиткового мінімуму, чисельність населення з грошовими доходами нижче прожиткового мінімуму; дефіцит доходу.

В Україні рівень соціально-економічного розвитку регіону оцінюється за допомогою методики вимірювання регіонального людського розвитку, затвердженої Державною службою статистики України та Міністерством економічного розвитку і торгівлі України [7]. Відповідно до методики розраховується інтегральний показник – індекс людського розвитку, до складу якого входять 33 показники, розділені на шість груп: відтворення населення, соціальне становище, комфортне життя, добробут, гідна праця та освіта.

Автори національної доповіді «Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів» пропонують оцінювати соціальний розвиток держави на основі сукупності показників:

- якості населення (властивості відтворення та фізичного здоров'я, здатність створювати і зберігати сім'ю, рівень освіти та культури, рівень кваліфікації);

- добробуту населення (реальні доходи і витрати, забезпеченість житлом та потужностями інфраструктури суспільства);

- якості соціальної сфери (умови праці, фізична та майнова безпека, соціальні патології, соціальна й територіальна рухливість населення, соціально-політичне здоров'я суспільства);

- якості екологічної ніші (стан повітряного та водного басейну, стан ґрунтів та природних екосистем, біологічне різноманіття);

- природно-кліматичних умов (наявність природно-сировинних ресурсів, кліматичні умови, частота надзвичайних природних ситуацій) [8].

Натомість Л.А. Швайка [9] пропонує соціальний розвиток держави оцінювати у розрізі чотирьох груп показників:

- рівень життя (середньомісячна заробітна плата, співвідношення середньодушових доходів та прожиткового мінімуму, співвідношення доходів і витрат, частка населення з доходами, нижчими за прожитковий

- мінімум, концентрація доходів у різних групах населення, співвідношення доходів найбідніших і найбагатших людей країни);

- соціальна забезпеченість (забезпеченість житлом одного жителя, забезпеченість лікарями та лікарняними ліжками на одного жителя, роздрібний товарооборот і платні послуги на одного жителя, рівень злочинності);

- демографічна ситуація (природний приріст населення, коефіцієнти народжуваності та смертності, середня тривалість життя населення, коефіцієнт дитячої смертності, міграційне сальдо);

- стан трудових ресурсів (рівень зайнятості населення, рівень безробіття, демографічне навантаження, навантаження на одне вільне робоче місце).

Тобто нині розроблені й успішно застосовуються різноманітні підходи до оцінювання рівня соціально-економічного розвитку як окремих населених пунктів, так і районів, країн, регіонів, континентів і навіть людства загалом. У цьому контексті може видатися, що вже немає необхідності у розробленні нових оціночних моделей чи підходів. Однак значна динамічність соціально-економічного середовища, постійна поява нових відкриттів, в тому числі і здатних впливати на стан соціально-економічного розвитку територій, збільшення чисельності глобалізаційних викликів зумовлюють потребу в розширенні наявних методик оцінювання за рахунок нових показників, нових підходів до інтерпретації отриманих результатів тощо. Окрім того, необхідність оновлення оціночних систем постає і в разі зміни концептуальних підходів до здійснення соціальної політики. Так, нове розуміння соціальної сфери та державного управління нею потребує встановлення нових детермінант її розвитку, які би враховували всі необхідні параметри і показники.

Так, на нашу думку, доцільно систему детермінант розвитку соціальної сфери розподіляти на підсистеми, виходячи з переліку її суб'єктів. Звідси отримуємо дві підсистеми:

- розвиток особистості;

- розвиток соціальної інфраструктури.

Підсистема детермінант, яка характеризує розвиток індивідів, – це фактично сукупність параметрів оцінювання якості та результатів реалізації державної соціальної політики, оскільки саме якість і показники життя населення є основними індикаторами якості управління соціальною сферою.

Підсистема детермінант, які характеризують розвиток соціальної інфраструктури, складається із сукупності показників, що характеризують якість процесів її формування, якість обслуговування населення, забезпеченість об'єктами соціальної інфраструктури та цілий ряд напрямів, пов'язаних із результатами функціонування соціальної інфраструктури.

Якщо говорити узагальнено, то до першої підсистеми відносяться всі детермінанти особистісного розвитку індивідів, а до другої – детермінанти загального розвитку людського потенціалу країни. Близьким до запропонованого поділу є підхід Т. Семигіної, яка зазначає, що соціальний розвиток держави формується з таких складників, як соціальні ресурси, соціальний потенціал та соціальна політика держави. Тобто, з одного боку виступає населення, а з іншого – функції держави [10, с. 84].

Наступним кроком має стати поділ детермінант кожної з підсистем за низкою напрямів. Щодо напрямів варто відзначити, що дослідники переважно сходяться в поглядах на напрями визначників розвитку соціальної сфери. Зокрема, ними виділяються такі галузеві системи соціальної сфери, як охорона здоров'я, фізична культура і спорт, освіта, культура, соціальне обслуговування, житлово-комунальне господарство, соціальне страхування і пенсійне забезпечення [11]. У більш розширеному вигляді цей перелік доповнюється ринком праці, транспортною інфраструктурою, торговельним та побутовим обслуговуванням тощо.

Однак для того, щоб сформувати систему оцінки соціальної сфери країни, варто спочатку визначитися не лише із напрямками, за якими вона буде проводитися, але і з концептуальними засадами її розвитку. Так, лише

чітка концепція розвитку соціальної сфери дасть можливість для точного встановлення переліку напрямів оцінювання та детермінант розвитку.

Щодо концептуальних засад, то вважаємо, що в основі оціночного підходу повинна лежати концепція всебічного розвитку особистості, головною метою якої постає забезпечення розвитку кожного індивідуума та нарощування потенціалу особистості. Саме запропонована концепція, з нашої позиції, є найбільш оптимальною в умовах сучасного високоглобалізованого середовища, яке до того ж характеризується високим рівнем динамічності. Застосування вказаного концептуального підходу в розбудові соціальної сфери держави гарантуватиме їй досягнення необхідного рівня конкурентоспроможності на світовій арені шляхом нарощування її власного людського потенціалу. Отже, вважаємо за необхідне розбудовувати систему детермінант розвитку соціальної сфери через призму умов, якими є захищеність та свобода і можливостей особистісного розвитку індивідів.

Таким чином, виходячи з усього вищевказаного, можемо сформувати систему детермінант розвитку соціальної сфери держави, які згруповані за напрямками розвитку індивідів та об'єктів соціальної інфраструктури в розрізі умов і можливостей всебічного розвитку. При цьому якщо у підсистемі розвитку індивідів детермінантами є результати діяльності держави в напрямі формування та реалізації соціальної політики, то у підсистемі розвитку соціальної інфраструктури ними виступають самі показники цієї діяльності та її ефективності.

Оскільки перша і основна умова особистісного розвитку – це захищеність, то окремі детермінанти розвитку соціальної сфери характеризують саме рівень захищеності населення. Рівень захищеності індивідів – детермінанта, яка практично повністю базується на суб'єктивних оцінках самих індивідів, а отже, має визначатися за допомогою показників, базованих на результатах соціологічних досліджень. Тут йдеться про рівень

відчуття захищеності серед населення, про довіру до влади, війська, правоохоронних і судових органів тощо.

Забезпеченість природними ресурсами – детермінанта, що надає характеристику індивідуальної забезпеченості, насамперед необхідними для життя ресурсами – питною водою, чистим повітрям, а вже потім земельними, лісовими, водними ресурсами тощо. Тут йдеться про оцінювання результативності діяльності держави в напрямі забезпечення рівного доступу усього населенню до користування природними ресурсами.

Детермінанта «забрудненість середовища проживання» дає характеристику не лише показникам забрудненості навколишнього середовища, але й обсягам забруднень, які створюються індивідами безпосередньо. У такому разі забезпечується оцінка результативності державної діяльності в напрямі формування у населення навичок екологічної поведінки і створення сприятливих умов для забезпечення навколишнього середовища.

Система оборони і національної безпеки – детермінанта, що характеризує цілу сукупність оціночних параметрів, починаючи з обсягів державних видатків на сферу оборони і закінчуючи ефективністю самої оборонної системи. Тобто в межах аналізу цієї детермінанти має оцінюватися значна кількість окремих напрямів державної діяльності в оборонній сфері з приводу її ефективності, результативності та потенціалу розвитку.

Система соціального захисту – детермінанта, яка дозволяє охарактеризувати наявність і диференційованість соціальних пільг, допомог, послуг, рівень охопленості ними населення, якість функціонування системи соціального захисту загалом і окремих органів, покликаних цей захист реалізувати, тощо.

Система охорони навколишнього середовища – детермінанта, що характеризує наявність і стан законодавчого сприяння екологічному захисту середовища, результати природоохоронної діяльності держави в особі відповідних інституцій, рівень державного забезпечення роботи з очищення природних об'єктів і територій, утилізації відходів тощо.

Що стосується такої складової частини розвитку соціальної сфери, як свобода, то тут основними детермінантами, покликаними дати характеристику рівню індивідуальної свободи, мають бути:

- рівень особистісної свободи;
- рівень дотримання прав і свобод особистості.

У першому випадку йдеться про суб'єктивні оцінки індивідів стосовно рівня їхньої свободи вибору, переміщення, діяльності, слова, віросповідання тощо. Отже, тут перелік показників оцінки має формуватися на основі переліку питань соціологічного дослідження.

Що стосується рівня дотримання прав і свобод особистості, то в межах цієї детермінанти слід аналізувати показники не лише соціологічні, але й статистичні. Зокрема, сюди відносяться показники кількості політичних в'язнів, нападів на представників ЗМІ, кількості оскаржень дій правоохоронних органів у прокуратурі, кількості поданих і задоволених позовів Європейським судом із прав людини та багато інших індикаторів.

Основними детермінантами підсистеми розвитку соціальної інфраструктури за параметром свободи можуть бути:

- свобода засобів масової інформації;
- система гарантування прав і свобод.

Свобода засобів масової інформації – детермінанта, що характеризує законодавство з питань свободи ЗМІ та його дотримання, можливості отримання ліцензій на радіо- і телемовлення, рівень цензури чи його відсутність, наявність медіахолдингів та рівень неупередженості їх власників, наявність тиску та ЗМІ загальнодержавного, регіонального чи місцевого значення тощо.

Система гарантування прав і свобод – це сукупність характеристик наявного законодавства і діяльності державних інституцій, покликаних забезпечувати захист прав і свобод населення. Має оцінюватися якість роботи правоохоронних органів і, що дуже важливо, ефективність їхньої роботи в напрямі попередження порушень прав і свобод індивідів, адже нині вказана робота практично не ведеться.

Щодо параметру можливостей, то для його оцінки в системі розвитку соціальної сфери в частині індивідуального розвитку пропонується використання таких детермінант, як:

- фінансова спроможність;
- освітній рівень;
- рівень здоров'я індивідів;
- інфраструктурна забезпеченість.

Фінансова спроможність – це сукупність показників, що характеризують рівень матеріальної забезпеченості населення. Це, зокрема, рівень мінімальної заробітної плати, середній показник заробітної плати, обсяги оподаткування та інших відрахувань, забезпеченість житлом, земельними ділянками, транспортом, параметри споживчого кошика індивідів, обсяги і розміри соціальних виплат і багато інших показників, покликаних охарактеризувати матеріальний стан індивідів.

Детермінанта освітнього рівня дає змогу охарактеризувати показники освіченості і забезпеченості освітніми ресурсами індивідів. При цьому має враховуватися не лише рівень освіти, але і підвищення кваліфікації, перенавчання, отримання додаткових спеціальностей, професійна спеціалізація, кваліфікація, стаж роботи тощо. Тут також має враховуватися й індивідуальний доступ до отримання освіти кожного рівня, і можливості оплати навчання.

Рівень здоров'я індивідів – детермінанта, яка забезпечує характеристику сукупності показників, пов'язаних зі здоров'ям індивідів. Сюди входять показники народжуваності і смертності, тривалості життя, середньої кількості захворювань протягом життя, особливо у порівнянні з середньою кількістю звернень до лікарів, показники виробничого травматизму, чисельність людей з особливими потребами, а також забезпеченість індивідів ліжко-місцями у лікарнях, медичним персоналом, медикаментами та інші показники, які дозволяють охарактеризувати можливості індивідів у забезпеченні та підтримці власного здоров'я.

Інфраструктурна забезпеченість – детермінанта, яка характеризує забезпеченість населення об'єктами соціальної інфраструктури. При цьому йдеться не лише про відповідні

органи та установи, на яких покладені обов'язки надання соціальних послуг, але і про заклади освіти і культури, охорони здоров'я, спортивні об'єкти, місця відпочинку, готельно-ресторанну сферу, транспортне сполучення тощо.

У напрямі розвитку соціальної інфраструктури система детермінант розвитку соціальної сфери за параметром можливостей включає: систему освіти і науки; систему охорони здоров'я; розвиток культури, мистецтв і спорту; систему соціального обслуговування; економічну політику; інфраструктурне середовище.

Система освіти і науки – це детермінанта, що характеризує загальний стан освітньої сфери в країні: чисельність і якісний склад педагогічного чи наукового персоналу, рівень отриманих знань і навичок учнів, студентів, вихованців тощо. У частині визначення стану розвитку науки мають досліджуватися показники наукової діяльності, кількості науковців, числа виданих патентів на винаходи, кількості отриманих наукових звань, рівень застосування новітніх наукових розробок і винаходів та ціла низка інших показників, що дозволяють дійти висновків про стан розвитку вітчизняної системи науки.

Система охорони здоров'я – детермінанта, покликана дати характеристику якості державного управління системою охорони здоров'я, а тому в цьому напрямі повинні досліджуватися показники бюджетного фінансування, якісного складу медичного персоналу, доступності та якості медичних послуг, рівня застосування новітніх досягнень медичної науки, показники результативності лікування тощо.

Розвиток культури, мистецтв і спорту – вагома детермінанта розвитку соціальної сфери. Для її оцінки важливо сформулювати перелік показників, які б характеризували стан і фінансування відповідної інфраструктури, забезпечення працівників і функціонерів вказаних сфер, популяризацію культурно-спортивного дозвілля, розвиток народних мистецтв тощо.

Система соціального обслуговування – це детермінанта, покликана давати характеристику діяльності системи соціальних

служб і установ і, зокрема, якості соціальних послуг, якості персоналу соціальних служб, системі соціального законодавства та іншим питанням, пов'язаним із системою соціального обслуговування індивідів.

Економічна політика як детермінанта розвитку соціальної сфери характеризується сукупністю показників економічної динаміки, серед яких показники ВВП, інфляції, курсу валют, споживчих цін, прожиткового мінімуму, мінімального рівня заробітної плати, ставок податків на доходи, майно тощо, рівня відрахувань із заробітної плати на соціальні заходи, видатків бюджету в розрізі сфер діяльності тощо.

Інфраструктурне середовище – це детермінанта розвитку соціальної сфери, за допомогою якої оцінюється наявність, достатність і якість функціонування соціальної інфраструктури, тобто всіх тих об'єктів і суб'єктів, з використанням або за посередництвом яких здійснюються соціальні відносини між людьми.

Кожна з наведених детермінант розвитку соціальної сфери є сукупністю характеристик з окремого напрямку. Тобто кожна детермінанта містить у собі розрахунок цілої низки

показників, на основі яких має здійснюватися аналіз стану розвитку соціальної сфери чи її окремих напрямків, мають прийматися управлінські рішення в системі державного управління, формуватися цільові програми розвитку чи визначатися інші методи соціальної політики, а також має здійснюватися контроль результатів діяльності відповідних органів, установ, організацій тощо.

Висновки з проведеного дослідження.

Проведене дослідження наявних систем оцінки стану соціально-економічного розвитку країн дозволило сформувати систему детермінант розвитку соціальної сфери держави, в якій кожна має дві складові частини: першу, яка характеризує рівень особистісного розвитку, можливостей, захищеності тощо, та другу, яка забезпечує характеристику системи державного управління у вказаній сфері. Застосування наведеної системи детермінант для управління розвитком вітчизняної соціальної сфери дозволить забезпечити комплексність підходу до оцінювання і врахування впливу різнобічних факторів на ту чи іншу проблему і, як наслідок, підвищити ефективність управління соціальною сферою держави.

Список використаних джерел:

1. Ефимова М.Р., Бычкова С.Г. Социальная статистика. М.: Финансы и статистика, 2003. 412 с.
2. Концепція ООН зі сталого розвитку. URL: <http://wdc.org.ua/uk/services/country-profiles-visualization>.
3. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press, 1990. 416 p.
4. The Statistical Abstracts of the US. URL: <https://catalog.data.gov/dataset/statistical-abstract-of-the-united-states>.
5. Горшенина Е.В. Система основных социально-экономических индикаторов для уровня жизни в регионе. Вопросы статистики. 1996. № 4. С. 47–55.
6. Методологические положения по статистике. Выпуск четвертый / Госкомстат России. М., 2003. 58 с.
7. Методика вимірювання регіонального людського розвитку : затверджена рішенням Президії НАН України та колегії Державної служби статистики України від 13.06.2012 р. № 123-м. URL: <http://www.idss.org.ua>.
8. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів : національна доповідь / за ред. акад. НАН України Е.М. Лібанової, акад. НААН України М.А. Хвесика. К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2014. 776 с.
9. Швайка Л.А. Державне регулювання економіки : навчальний посібник. К.: Знання, 2006. 435 с.
10. Семигіна Т.В. Соціальна політика у глобальному вимірі. К.: Пульсари, 2003. 225 с.
11. Самаруха В.И., Краснова Т.Г., Кисуркин А.А. Развитие социальной сферы как основа повышения качества жизни населения. Известия Иркутской государственной экономической академии. 2010. № 2. С. 150–154.